

مقاله روش تدریس قرآن پایه سوم ابتدایی

روش تدریس قرآن پایه سوم ابتدایی

قرآن کتاب مقدس، یگانه و قابل احترام برای همه مسلمانان است که به یادگیری و خواندن آن بسیار تاکید شده است اما چگونه باید این کتاب را آموخت و در آیات آن دقت و تفکر کرد و خود را مخاطب وحی الهی دانست؟ این امر به ویژه برای مسلمانان غیر عرب زبان از اهمیت خاصی برخوردار است از گذشته‌های دور تا کنون شیوه‌های مختلفی برای آموزش قرآن به کار رفته است بطور خلاصه می‌توان آن را به روش‌های ذیل دسته بندی کرد:

۱- روش سنتی و مکتبی: در این روش با هجی کردن و تمرین و تکرار، قرآن آموخته می‌شود تصور بر این بود چون قرآن از حروف و حرکات تشکیل شده اگر دانش‌آموزی حروف و حرکات را بشناسد با مقداری تمرین می‌تواند قرآن را بخواند در این روش به صدای حروف و حرکات توجه نداشتند در نتیجه ابتدا حروف و سپس حرکات را می‌آموختند و با هجی کردن کلمات پیش می‌رفتند و همیشه آموزش را از جز سی ام قرآن شروع می‌کردند

۲-روش باغچه بان و فرمان یک و دو: مرحوم جبار باغچه بان برای آموزش خط فارسی به جایی روش حرف آموزی روش صوت آموزی را پیش نهاد کرد مرحوم عباس یمنی شریف نیز برای آموزش خط زبان فارسی روش کلی را مناسب می دانست پس از آزمایش هر دو روش وزارت آموزش و پرورش روش باغچه بان را برگزید و از سال ۱۳۳۰ تا پیش از روش جدید (بخوانیم و بنویسیم سال ۸۱) روش ترکیبی با غچه بان که مبتنی بر صوت آموزی است برای آموختن خط و زبان فارسی را در ایران معمول بوده است در این روش با فرمان یک، یک حرف با یک حرکت خوانده می شود در واقع یک صامت با یک مصوت ترکیب می گردد و با فرمان دو، دو صامت با یک مصوت خوانده می شود فرمان دو هنگامی داده می شود که بعد از حرف حرکت دار حرف ساکن و یا تشدید باشد و یا خود حرف تنوین داشته باشد

۳-روش تفکیک: این روش که با روش قبل چندان متفاوت نبود و بر بخش کردن کلمه تاکید داشت مدتی معمول شد ولی نتوانست کاری فراتر انجام دهد

۴-آموزش به کمک نوار صوتی: در سالهای پس از انقلاب اسلامی نهادهای خود جوش و خارج از آموزش پرورش رسمی مانند دارولقرآن‌هامهد قرآن‌هابنیاد شهید و... با استفاده از نوارهی قاریان مشهور و تمرین تکرار و استمرار قرآن را با ترتیل و قرائت تحقیق آموزش می دهند

۵-آموزش جامع قرآن: با این که روش فرمان دادن مبتنی بر روش صوت آموزی فارسی بود ولی در آن روش پیش نیاز فارسی و یا سواد آموزی فارسی جدی گرفته نمی شد آموزش دیر هنگام از کلاس سوم آغاز می گردید و همراه تمرین تکرار کافی نبود در نتیجه موفقیتی قابل توجه در آموختن قرآن حاصل نمی شد

رویکرد اصول و اهداف برنامه ی درسی قرآن

رویکرد :

رویکرد نگاه و جهت گیری کلی است و بر تمام اجزای برنامه حاکم است معمولا رویکرد هر برنامه مهمترین تفاوت ها و جهت گیری های جدید را نسبت به برنامه ی قبلی شامل می شود در این قسمت رویکرد این برنامه را در هر یک از اجزای اصلی برنامه ی درسی قرآن بیان می داریم .

الف-اهداف

۱-جامعیت اهداف : اهداف آموزش و پرورش قرآن باید از دو جهت جامع باشد یکی این که از نظر ((حیطه های یادگیری)) مشتمل بر سه حیطه ی شناختی مهارتی و عاطفی باشد و دیگر این که همه ی ((موضوعات ضروری)) مانند کسب مهارت های گوناگون قرائت درک معنای عبارات و آیات قرآن، شناخت قرآن و آشنایی با معارف آن را شامل گردد.

۲- انس با قرآن : انس با قرآن عبارت است از علاقمندی و دلبستگی به قرآن کریم از راه عادت به قرائت روزانه ی قرآن و تمایل به درک و فهم آیات آن و دست یابی به این باور که هر چند قرائت روزانه ی قرآن کریم واجب فقهی نیست اما از نظر تقویت اعتقادات و تربیت دینی امری ضروری است .

ب- روش های یادگیری

۱- یادگیری مشارکتی ۲-تلفیق ۳- استمرار در آموزش و پرورش ۴-از جمع به فرد ۵-تقدم گوش کردن بر خواندن ۶-تقویت حس شنوایی ۷-کار در کلاس ۸- نقش خا نواده در آموزش ۹-آموزش توامان مهارتهای گوناگون قرائت قرآن ۱۰-رسم الخط ساده ی آموزشی ۱۱-ساده و آسان کردن قواعد .

ج- ارتقای توانایی و صلاحیت و آموزگار

رویکرد تلفیقی و همچنین ویژگی خاص آموزش در دوره ابتدایی، آموزش قرآن توسط آموزگار پایه را ضروری می سازد. از راه های زیر توانایی و صلاحیت آموزگار، در آموزگار قرآن به تدریج ارتقاء می یابد:

۱-تعلیم و تعلم همزمان : یکی از مشکلات موجود در امر آموزش عدم آموزش آشنایی و توانایی آموزگاران محترم به میزان لازم در امر آموزش دروس است. متأسفانه آموزش های ضمیمین خدمت به دلایل گوناگون بازدهی لازم را ندارد

روش آموزش قرآن از جهاد مختلف به گونه ای طراحی شده است که اولاً آموزگاران پایه های مختلف دوره ابتدایی پس از آشنایی توجیه شدن با شیوه آموزش

بودون نیاز به گذراندن دوره های طولانی آموزش می توانند درس قرآن را آموزش دهند و ثانیاً روش آموزش از ویژه گیهای بر خوردار است که در حین آموزش خود آموزگار نیز از آن بهره مند خواهد شد

۲-ارتقای صلاحیت معنوی و ترکیبی آموزگاران:

قرآن و آموزش آن بهترین زمینه برای تذاکر تنبه و رشد مسایل اخلاقی است . از این رو آموزگاران محترم دوره های ابتدای موثر ترین نقش تربیتی را در امر تعلم و تربیت فرزندان ما بر عهد دارند با اشتغال به آموزش قرآن به صلاحیت تربیتی و اخلاقی خویش می افزاید و این امر تاثیر بسزایی در تمام برنامه آموزشی و پرورشی دارند

د- ارزش یابی و روش‌های آن :

- ۱- مهمترین هدف ارزش یابی تعیین میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و جبران نواقص آنهاست
 - ۲- ارزش یابی باید در پایه‌های اولیه دوره‌های ابتدایی جنبه ی کیفی (توصیفی) داشته باشند و به تدریج به سمت جنبه ای کمی حرکت کند .
 - ۳- ارزش یابی به ترتیب اولویت تابع حوزه ی مهارت نگارش و دانش است
 - ۴- ارزش یابی حتی الا امکان بدون اطلاع قبلی باشد
- ه- فناوری آموزشی :

- ۱- بهره گیری از نوآرهای آموزشی به عنوان یک جزء مهم در کسب مهارت زبانی (لحن آهنگ و ...) آموزش قرآن و نیز استفاده از جاذبه‌های آن.
- ۲- جبران ضعف عمومی جوامع مسلمانان غیر عرب زبان و کشورها خودمان در ارئه الگوی صحیح قرائت قران از طریق نوآرها آموزشی.

اصول حاکم بر آموزش قرآن در دوره ابتدایی:

- ۱- توجه جدی به موضوع ((انس و علاقه به قرآن کریم و یاد گیری آن)) در تمام مساوئل اعم از تعیین اهداف متواروش های تدریس و شیوه های ارزش یابی
 - ۲-جامیعت آموزش قرآن با تاکید بر آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن
 - ۳-تناسب محتوا با نیازها علایق و توانایی دانش آموزان
 - ۴-ضرورت آموزش قرآن توسط آموزگارانیپایه
 - ۵-استفاده از زمان و فضایی مناسب بری دانش آموزان
 - ۶-ضرورت استمرار در آموزش قرآن و رعایت تعدد و فاصله جلسات تدریس در طول هفته
- اهداف کلی آموزش قرآن در دوره ی ابتدایی:

- ۱-آشنایی با قرآن کریم به عنوان کلام الهی و کتاب آسمانی
- ۲- تقویت انس و علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن
- ۳- توانایی روخوانی قرآن به صورت شمرده و آرام از روی مصحف با رسم الخط آموزشی

۴- توانایی خواندن آیات کتاب درسی به صورت روان و آهنگین

۵- آشنایی با قواعد ضروری روخوانی قرآن

۶- حفظ برخی از سوره‌های کوتاه کتاب درسی

۷- آشنایی با برخی از داستان‌های قرآن کریم

۸- فراگیری معنای برخی از داستانهای قرآن کریم

۹- تقویت علاقه به شنیدن خواندن و فهم معنای آیات قرآن کریم

۱۰- آشنایی با مفهوم برخی از پیام‌های قرآن

۱۱- شناخت و تقویت استعدادهاى دانش‌آموزان در گرایش مختلف آموزش قرآن

مهمترین رویکرد برنامه‌ی جدید آموزش قرآن، مبنا قرار دادن آموزش جامع قرآن است، تعریف آموزش جامع قرآن را چنین تعریف می‌کنیم: «آموزش جامع قرآن فرایندی است برای دست‌یابی به توانایی قرائت صحیح درک معنا، تدبر در آیات و آشنایی با معارف قرآن به منظور تقویت ایمان عمل صالح و انس با قرآن کریم»

الف- روخوانی و روان خوانی قرآن کریم:

۱- روخوانی: روخوانی عبارت است از خواندن کلمات و عبارت قرآنی از روی کتاب درسی یا مصحف شریف به صورت شمرده و آرام روخوانی از بخش خوانی شروع می‌شود و وجود اندکی مکث در بین بخش‌ها طبیعی است.

۲- روان خوانی: خواندن عبارات و آیات قرآن کریم به صورت روان و با سرعت معمولی را روان خوانی می‌گویند. آموزش روان خوانی قرآن نه تنها اولین قدم در آموزش قرآن است بلکه تاخیر در این امر تهدید جدی در دست‌یابی عموم مردم به توانایی است در زیر برخی از دلایل این امر را بر می‌شماریم:

۱- قرآن کریم کلام خدا و مستندترین متن آسمانی است زیرا همین خواندن و تماس معمولی ذکر و یاد خدا تقویت ایمان و توجه به امر معنوی را به دنبال دارد که به سهم خود بر تربیت انسان موثر است ۲-

قرآن کریم نه تنها یک کتاب فرا عصری است که مخاطب آن، همه ی انسان‌ها در همه ی اعصار می‌باشند ۳- اگر قرار باشد آموزش خواندن قرآن کریم را وابسته به فهم آن کنیم حجم قابل توجهی از آیات کریمه در دوره ی ابتدایی و حتی در دوره ی راهنمایی قابل آموزش نیست ۴- آموزش روخوانی قرآن و کسب توانایی در این امر موجب انس و علاقه به قرآن را فراهم می‌آورد. ۵- حافظه و سابقه تاریخی و اجتماعی ما نسبت به فراگیری روخوانی قرآن در دوران کودکی موید این مطلب است که هر خانواده ی مسلمانی ایرانی از هر گروه گرایشی از این کودک خود را در خواندن قرآن توانا می‌بیند احساس شادمانی و رضایت می‌کند اگر آموزش روخوانی قرآن از دوره ابتدایی آغاز نشود فرصت بهره گیری از این نیروی عظیم و دلسوز از دست می‌رود آموزگاران دوره ابتدایی بهترین افرادی هستند که می‌توانند بر اساس مهارت سواد فارسی روخوانی قرآن را آموزش می‌دهند ۷- اگر به طور کلی بپذیریم که فراگیری مهارت خواندن قرآن، نمی‌تواند کاملاً منطبق و همراه فهم معنای آیات تلاوت شده باشد، بهترین زمان برای انجام این کار پایه ی اول دوره ی ابتدایی است.

ب- قرائت قرآن کریم:

قرائت قرآن کریم در اصطلاح رایج خواندن آیات قرآن به صورت زیبا و با صوت خوش است

۱- تلفظ حروف خاص عربی :

یعنی حروفی که در فارسی تلفظ مشترک داشته ولی در عربی و قرآن هر کدام تلفظ خاصی دارند این حروف عبارت اند از :

ح، ه، ع، أ، ط، ت، غ، ق، ث، ص، س، ذ، ظ، ض، ز

۲- حرکات کوتاه و کشیده :

یعنی کوتاه خواندن حرکات کوتاه و کشیده خواندن حرکات کشیده و پرهیز از کشش حرکات کوتاه یا کوتاه کردن حرکات کشیده .

۳- احکام تجویدی :

یعنی فصیح و زیبا تلفظ کردن حرکات، و حروف و ترکیبات آنها این احکام عبارتند از فصاحت تلفظ حروف ، حرکات استعلاء و استفاء تفخیم ترفیق، مدّ و غنه، قلقله و عدم قلقله، اظهار، ادغام اخفاء و ابدال

۴- وقف و ابتدا :

یعنی منظم و شمرده خواندن آیات قرآن ابتدا کردن از محل مناسب و وقف کردن بر جای مناسب.

۵- صوت و لحن:

یعنی زیبا نمودن قرائت با آهنگ مناسب ردیف متنوع هماهنگ تناسب زیر و بم صدا - حجم صدا سرعت مناسب قرائت .

ج- پیام قرآنی:

منظور از پیام قرآنی ، آیه یا عبارت قرآنی کوتاه و زیبایی است که دارای پیامی بلند و ارزشمند در باره ی موضوعات اعتقادی ، اخلاقی ، تربیتی ، اجتماعی و ... است . پیام قرآنی مورد استفاده برای کودکان معمولاً دارای ویژگی های :

- ۱- قالب شعارگونه دارد.
- ۲- قابل درک برای کودکان است .
- ۳- موجز و پر معناست .
- ۴- کودکان می توانند مثال ها و نمونه هایی عملی برای آن ذکر کنند.

اهمیت و جایگاه آموزش پیام قرآنی :

هر چند که مهم ترین هدف آموزش قرآن است اما به دلایل زیر ، آموزش پیام های قرآنی ضرورت و اهمیت دارد :

- ۱- از آن جا که آموزش روخوانی قرآن کریم در دوره ی ابتدایی عموماً بدون درک معنای آیات است ، باید این نقص تا حد امکان به نحوه ی جبران شود .
 - ۲- یکی از اهداف مهم دوره ی ابتدایی ، تقویت زمینه های تربیتی و پرورشی کودکان است .
 - ۳- پیام قرآنی به دانش آموزان کمک می کنند که مباحث تربیتی و اخلاقی را به عنوان دستورات خدا که در قرآن آمده است ، بشناسند .
 - ۴- یادگیری مشارکتی از رویکردهای مهم آموزش است . در درس قرآن پیام های قرآنی ، بهترین فرصت را برای مشارکت دانش آموزان در فرآیند یاددهی - یادگیری فراهم می سازد .
- د- درک معنای ترکیب ها و عبارت های ساده ی قرآن:

از ویژگی های مهم جامعیت آموزش قرآن ، دستیابی به توانایی درک معنا و عبارات ساده ی قرآن است . برخی از دلایل استفاده از داستان های قرآنی به شرح زیر است :

- ۱- ایجاد جذابیت و تنوع در آموزش قرآن .
- ۲- وجود داستان در کتاب آموزش قرآن ، موجب افزایش علاقه و انگیزه ی کودکان به کتاب و درس قرآن می شود .
- ۳- داستانهای قرآنی شامل مطالب بسیار ارزشمند و جاودانه ی اعتقادی ، تربیتی ، اخلاقی ، اجتماعی و نبرد حق و باطل و... است .
- ۴- بیان داستانهای قرآنی در درس قرآن ، راه تولیدات متنوع و جذاب کتابهای کمک آموزشی ، نوار صوتی و تصویری ، فیلم ، انیمیشن ، نرم افزار و ... را باز می کند

ویژگی‌های آموزشی روخوانی :

۱. بهره‌گیری از سواد آموزشی فارسی

۲. بهره‌گیری از حواس

۳. آموزش از ساده به مشکل

* چند نکته : با توجه به ویژگی‌های فوق در آموزش روخوانی قرآن ، در دوره ی ابتدایی باید نکات زیر رعایت شود :

۱- مراحل کسب مهارت روخوانی :

الف - بخش خوانی ب- شمرده خوانی ج- روان خوانی

۲- استفاده از رسم الخط آموزشی

۳- تاکید بر کسب مهارت عملی

۴- تمرین و تکرار مناسب و کافی

روش رفع اشکالات روخوانی دانش آموزان :

- ۱- رفع اشکال همراه با تشویق دانش آموز نسبت به آنچه که صحیح خوانده است انجام شود تا موجب تقویت اعتماد به نفس او گردد.
- ۲- رفع اشکال باید به نحوی انجام شود که موجب اضطراب دانش آموز نشود .
- ۳- حتی الامکان خود دانش آموز، اشکال خویش را برطرف کند.
- ۴- پس از خواندن صحیح توسط دانش آموزان دیگر ، دانش آموز متوجه خطای خود بشود و حتی الامکان آن را رفع کند .
- ۵- رفع اشکال موجب صرف وقت بیش از حد نشود .
- ۶- تسلط آموزگار بر روخوانی متن درس ، موجب تشخیص بهتر اشکالات و رفع آنها می شود .
- ۷- آموزگار نباید بلافاصله ، حالت صحیح کلمه را بخواند و نیز از دانش آموزان بخواهد که آنها نیز چنین کاری نکنند.
- ۸- رفع برخی از اشکالات به تمرین بیشتر و مرور زمان نیاز دارد ، از این رو آموزگار نباید انتظار داشته باشد که همه ی اشکالات بلافاصله برطرف شود.
- ۹- باتوجه به اصول فوق ، آموزگار یکی از روش های ترکیبی از آنها را برای رفع اشکال انتخاب می کند. این روش ها عبارتند از :
 - ۱- در حین قرائت دانش آموز ، تذکر نمی دهیم ، بلکه صبر می کنیم تا پس از وقف در پایان سطر تذکر لازم داده شود.
 - ۲- با تشویق دانش آموز ، از او می خواهیم که همان عبارت را با دقت بیشتر بخواند . این شیوه اشکال گرفتن ، بیشتر زمانی مفید است که اشکال دانش آموز به علت عدم دقت کافی یا شتاب زدگی خواندن باشد.
 - ۳- توجه دانش آموزان کلاس را به کلمه ی غلط خوانده شده جلب کرده و با طرح سوال ، شکل صحیح و غلط کلمه را مقایسه می کنیم و از انهامی خواهیم تا شکل صحیح را بگویند.

۴- اگر به نظر می رسد کلمه یا عبارت غلط خوانده شده برای تعدادی از دانش‌آموزان مشکل است ، آموزگار کلمه یا عبارت را روی تخته نوشته و از همه ی دانش‌آموزان می خواهد تا با اشاره ی او ، آن کلمه یا عبارت را به صورت بخش بخش بخوانند .

تذکر

۱- بعضی از دانش‌آموزان لکنت زبان دارند و عبارات را با مکث ، تکرار و به کندی می خوانند . آموزگار ضمن برخورد لطیف ، مناسب و طبیعی سعی می کند آنها را در انتظار بقیه خجالت زده و مورد تمسخر قرار نگیرند .

۲- مناسب است دانش‌آموزان را به گروه‌های چند نفره تقسیم کنیم تا آیات در س را برای یکدیگر بخوانند و اشکالات روخوانی و قرائت یکدیگر را اصلاح کنند .

روش تدریس قرائت قرآن :

کسب مهارت قرآن یکی از اجزای آموزش جامع قرآن است. جایگاه و اهمیت آموزش قرائت قرآن ، تعرف آن و حد مورد انتظار در بخش کلیات بیان شده است . آموزش قرائت در دوره ی ابتدایی ، بر استماع نوار آموزشی ، الگو گیری و هم خوانی با آن استوار است . مهمترین فایده ی نوار آموزشی ، تسهیل تدریس و توجه به نقش شنیدن در کسب توانایی زیبا خوانی قرآن کریم است . این آموزش ضمن آن که دانش‌آموزان را با قرائت زیبا ، صحیح و منظم قرآن آشنا می کند و زمینه کسب مهارت قرائت قرآن را فراهم می آورد ، موجب تقویت روخوانی و روان خوانی قرآن نیز می گردد.

مراحل تدریس قرائت :

- ۱- آماده کردن نوار آموزشی
- ۲- روشن کردن ضبط صوت و طبق دستور نوار عمل کردن (گوش کنید و بخوانید)
- ۳- رفع اشکال به شیوه ی مناسب
- ۴- خاموش کردن ضبط صوت و خواندن هر سطر توسط یک دانش‌آموز.

۵- تمرین گروهی

روش تدریس :

۱- خواندن متن پیام

۲- خواندن ترجمه ی پیام

۳- بحث و گفت و گو درباره ی مفهوم پیام

۴- بیان مصادیق جدید

۵- ترجمه ی بعضی کلمات پرکاربرد

علم قرائت قرآن سماعی است یعنی با شنیدن باید آموزش را یاد بگیرند و در ابتدای کار نباید عجله کرد. بخش بخش خواندن معلم و تکرار آن هابه وسیله بچه هافاجعه است. (اصلا نباید معلم خود، بخش بخش بخواند.

پیام های قرانی مال دانش آموزان است ، خودشان فعالیت می کنند و خودشان می خوانند و تولید محتوا می کنند. در نهایت هدف از اشاره با خودکار یا غیره

نویسنده / منبع : کارشناسی آموزش ابتدایی (منطقه جی اصفهان)